

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан

історичного факультету

ХНУ імені В. Н. Каразіна

Сергія ЛИТОВЧЕНКО

«30» *листопада* 2023_р

Програма
атестаційного іспиту з історії України
для студентів історичного факультету (рівень – «бакалавр»)
спеціальності 032 «історія та археологія»

Харків 2024

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Вступ. Історія України як наука та навчальний предмет

Історія як наука. Специфіка історичного пізнання. Методологія і методи дослідження минулого. Предмет і завдання курсу історії України. Історія України в контексті світової історії. Місце історії України в системі фахової підготовки історика. Міжпредметні зв'язки при вивченні історії України. Проблеми періодизації історії України. Характеристика головних періодів історії України. Значення курсу “Історія України” для фахової підготовки і виховання громадянської позиції. Основні етапи та проблеми історіографії історії України. Головні джерела з історії України.

Розділ I. Стародавня історія України

Тема 1. Найдавніші племена і держави на території України

Історіографія та джерельна база теми. Поняття про антропогенез. Основні етапи людського суспільства. Найдавніші археологічні пам'ятки на території України. Первісні люди та їх спосіб життя. Люди сучасного типу на українських землях. Неолітична революція. Трипільська культура. Традиції трипільської культури в культурах пізніших народів. Археологічні культури міді-бронзи на території України. Індоевропейська проблема. Індоевропейські племена на території України. Писемні відомості про племена киммерійців, таврів, скіфів, сарматів. Перші протодержавні утворення. Античні міста-держави (поліси) в Північному Причорномор'ї (Ольвія, Херсонес, Боспорське царство). Антична цивілізація та її вплив на скіфо-сарматський світ. Антична спадщина та Україна. Стародавня історія України в працях античних авторів – Геродота, Страбона, Гіпποкрата, Гекатея, Діодора Сіцилійського, Клавдія Птолемея.

Тема 2. Давні слов'яни

Історіографія та джерельна база теми. Археологічні пам'ятки та найдавніші писемні згадки про слов'ян. Пліній Старший, Тацит, Птолемея, Прокопій Кесарійський, Йордан, Маврикій Стратег. Основні теорії та етапи слов'янського етногенезу. Проблема прабатьківщини слов'ян в історіографії. Дунайська, вісло-одерська та інші теорії походження слов'ян. Нестор Літописець, М. Погодін, С Соловйов, В. Ключевський, В. Баран. Велике переселення народів і зміна етнічної карти Євразії. Виокремлення східних слов'ян, їх розселення, заняття, звичаї, вірування, побут. Еволюція суспільного устрою у східних слов'ян. Розклад родової і поява сусідської общини та приватної власності. Передумови утворення державності у східних слов'ян. Антський племінний союз. Боротьба з готами, гунами, аварами. Війни слов'ян з Візантією. Протодержавні утворення східних слов'ян у VIII-IX ст.

Розділ II. Середньовічна Україна

Тема 1. Київська Русь

Історіографія та джерельна база теми. Передумови утворення Київської Русі. Норманська теорія. Походження термінів “Русь” та “Україна”. Класики української історії щодо цих проблем: М. Костомаров, М. Грушевський, Д. Дорошенко. Російська історіографія і норманська теорія – М.

Ломоносов, М. Погодін, С. Геденов, М. Тихомиров, Б. Рибаків, В. Мавродін. Об'єднання східнослов'янських племен навколо Києва. Внутрішня та зовнішня політика перших київських князів (Олега, Ігоря, Ольги, Св'ятослава). Володимир Святославович. Хрещення Русі та його історичне значення. Соціально-економічний розвиток. Соціальна структура населення. Ярослав Мудрий. "Руська Правда". Міжнародні зв'язки Київської Русі. Етнічні процеси в Київській Русі. Формування української та інших східнослов'янських народностей. Питання про етнічну структуру Київської Русі. М. Карамзін, С. Соловйов, В. Ключевський та „Звичайна схема „руської” історії й справа раціонального укладу історії східного слов'янства” М. Грушевського. Теорія „давньоруської народності” та її адепти – російські радянські історики Б. Греков, В. Мавродін, Б. Рибаків, Л. Черепнін та ін. Українська історіографія стосовно ранніх етапів формування східнослов'янських народів (М. Брайчевський, Я. Ісаєвич). Культура Київської Русі. Місце та роль Київської Русі в історії українського народу.

Тема 2. Роздроблення Русі. Південно-руські князівства (XII – перша половина XIV ст.)

Історіографія та джерельна база теми. Причини роздроблення Київської Русі. Ослаблення влади великого князя Київського. Боротьба Володимира Мономаха за державну єдність Русі. Посилення процесу роздроблення після його смерті. Питання про хронологічні рамки феодальної роздробленості в історіографії. Форми земельної власності. Зростання політичної та економічної могутності місцевих центрів. Розвиток ремесла, торгівлі, міст. Соціальна структура населення. Продовження процесу формування української народності. Етноніми “русини”, “русичі”, “руські люди” та їх ідентифікація. Перші письмові згадки про етнотопонім “Україна”. Київський літопис і перше вживання назви „Україна”. Гіпотеза С. Шелухіна про ієрархію назв „Русь і Україна”. Пропозиції Н. Яковенко щодо назв і самоназв української території. Записки іноземних мандрівників про Україну та їхнє розуміння назви „Україна”. Мовознавці щодо формування української мови (О. Шахматов, Ю. Шевельов, Л. Булановський, В. Виноградов). Південно-західні руські князівства – Київське, Чернігівське, Новгород-Сіверське, Переяславське, Волинське. Економічне і політичне зростання Галицького князівства. Володимирко. Ярослав Осмомисл. Роман Мстиславович. Об'єднання Галичини і Волині в одне Галицько-Волинське князівство. Данило Галицький. Галицько-Волинський літопис як основне джерело цього періоду. Історіографія стосовно доби південно-західних руських князівств – М. Грушевський, В. Пашуто, І. Крип'якевич, Л. Войтович, Я. Ісаєвич. Боротьба Русі проти монголо-татарської навали. Південно-західні руські князівства під ігом Золотої Орди. Проблема золотоординського іга в історіографії. Л. Гумільов, Л. Викторова, В. Єгоров, О. Русина та ін. Спроба Данила Галицького організувати антиординську коаліцію держав. Внутрішня соціально-політична криза та занепад Галицько-Волинського князівства. Культура Русі періоду роздробленості (XII - перша половина XIV ст.).

Тема 3. Українські землі в другій половині XIV – першій половині XVI ст.

Історіографія та джерельна база теми. Геополітична ситуація в Східній Європі в XIV ст. Посилення Великого князівства Литовського і включення до його складу Волині, Київщини, Чернігівщини, Новгород-Сіверщини, Переяславщини і Поділля. Битва на Синіх Водах (1362 р.). Політика литовських князів на українських землях. Захоплення Галичини Польщею, Закарпаття Угорщиною, Північної Буковини Молдавією. Кревська унія. Островська угода. Розширення південних кордонів Великого князівства Литовського. Розгром німецьких хрестоносців під

Грюнвальдом. Посилення влади литовських феодалів в Україні за князювання Вітовта. Ліквідація удільних князівств. Зміцнення Великого князівства Московського та його боротьба з Литвою за Сіверську землю. Напади татар і турків на українські землі.

Зміни в суспільно-політичному устрої Великого князівства Литовського. Великокнязівська рада та її склад. Зростання ролі шляхти. Соціально-економічний розвиток українських земель. Розвиток сільського господарства, ремесла, торгівлі. Міста. Магдебурзьке право. Формування панщинно-фільваркового господарства. Устава на волоки. Руйнування общини. Юридичне оформлення кріпосного права. Литовські статути. Форми соціального протесту мас. Польсько-литовське зближення. Намагання польської шляхти захопити українські землі. Наступ католицизму. Причини і наслідки покатоличення та колонізації української верхівки. Зміни акцентів у вітчизняній історіографії щодо релігійних утисків православних у Литовській державі в доберестейську добу. В. Ульяновський, О. Крижанівський, С. Плохій. Походження, джерела і час виникнення українського козацтва. Причини, час і місце заснування Запорізької Січі. Проблема походження українського козацтва та місця і часу заснування Запорізької Січі у вітчизняній історіографії. Літопис Г. Граб'янки та „Історіярусів”. О. Рігельман, Д. Бантиш-Каменський, В. Антонович, М. Костомаров, М. Грушевський, Д. Яворницький, В. Голобуцький. Характерні риси козацького зображення минулого. Літопис Самовидця та Преамбула до „Конституції” Пилипа Орлика. Літопис Граб'янки. Літопис Самійла Величка. Урядова політика щодо козаків. Виникнення реєстрового козацтва. Місце козаків у охороні південних рубежів країни. Військове мистецтво запорозьких козаків. Українська культура в другій половині XIV – першій половині XVI ст.

Розділ III. Україна на порозі нового часу

Тема 1. Політичне та соціально-економічне становище українських земель у складі Речі Посполитої (друга половина XVI – перша половина XVII ст.)

Історіографія та джерельна база теми. Люблінська унія та її наслідки. Утворення Речі Посполитої. Українські землі під владою Польщі. Адміністративно-політичний устрій. Соціально-правова характеристика суспільних верств та груп. Щоденник Люблінського сейму як основне джерело. Оцінки Люблінської унії в українській та польській історіографії. Соціально-економічний розвиток України. Сільськогосподарське виробництво. Категорії селян. Посилення панщини. Міста. Розвиток ремесла, промислів і торгівлі. Поява підприємств мануфактурного типу. Розвиток культури в українських землях. Стан освіти. Початок книгодрукування в Україні. Братські школи. Острозька школа. Києво-Могилянська колегія. Письменники-полемісти. Усна народна творчість. Минуле Давньої Русі в поглядах діячів Лаврського гуртка. Відтворення літописання: Густинський, Острозький та Львівський літописи.

Тема 2. Посилення соціального і національно-релігійного гніту в Україні наприкінці XVI – першій половині XVII ст.

Історіографія та джерельна база теми. Соціальний і національно-релігійний гніт в Україні. Братства та їх роль у боротьбі проти польсько-шляхетського наступу й католицизму. Брестська церковна унія 1596 р. Боротьба проти унії. Проправославна та прокатолицька історіографія Брестської церковної унії. Посилення козацтва у другій половині XVI ст. Запорізька Січ – козацька республіка. Виділення козацтва в окремий суспільний стан і перетворення його на велику суспільно-політичну силу. Гетьман П.Конашевич-Сагайдачний та висвітлення його діяльності в українській історіографії. Хотинська війна. Козацько-селянські повстання під проводом К. Косинського та С. Наливайка. Наступ магнатів і шляхти на козацькі права і вольності. Козацько-селянські повстання 20-30-х років XVII ст. Ординація 1638 р.

Тема 3. Українська національно-визвольна революція середини XVII ст.

Історіографія та джерельна база теми. Україна напередодні революції. Посилення кріпосного гніту. Зростання національно-релігійного гноблення. Характер, рушійні сили та мета революції. Богдан Хмельницький. Проблеми типології, хронологічних меж та періодизації революції. Основні етапи воєнних дій. Перемоги під Жовтими Водами, Корсунем і Пилявцями. Облога Львова і Замостя. Розроблення Б.Хмельницьким української державної ідеї. Зборівський договір. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір Битва під Батогом та її наслідки. Жванецька кампанія. Ліквідація старого державного ладу і зародження Української козацької держави. Її територія та адміністративно-територіальний устрій. Органи влади та судочинства. Внутрішня політика гетьманського уряду. Дипломатична діяльність. Збройні сили. Українсько-російські зв'язки в роки війни. Переяславська Рада 1654 р. і Березневі (Московські) статті 1654 р. та їх оцінки в історіографії. Поновлення воєнних дій у 1654 р. Другий похід Б.Хмельницького на західноукраїнські землі. Вступ Швеції у війну з Польщею. Віленське перемир'я і Україна. Створення коаліції проти Польщі у складі України, Швеції та Трансильванії. Смерть Б.Хмельницького. Головні підсумки національно-визвольної революції середини XVII ст. Неоднозначні оцінки її результатів та особистості гетьмана Б. Хмельницького в історіографії. Козацькі літописи. Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, М. Костомаров, М. Грушевський, С. Томашівський, В. Липинський, І. Крип'якевич, В. Смолій, В. Степанков.

Тема 4. Українська козацька держава (друга половина XVII- друга половина XVIII ст.)

Історіографія та джерельна база теми. Становище в Україні після смерті Б.Хмельницького. Загострення суспільних протиріч. Гетьман І.Виговський. Порухення царським урядом умов Переяславської Ради та Березневих (Московських) статей. Гадяцький договір. Розрив союзу і війна з Москвою. Криза влади гетьмана І.Виговського. Початок Руїни. Гетьман Ю.Хмельницький та його політика. Розкол України на Лівобережжя та Правобережжя. Чорна Рада. Гетьмани І.Брюховецький та П.Тетеря. Україна у політичних планах Росії, Речі Посполитої, Туреччини і Криму. Андрусівське перемир'я між Росією і Річчю Посполитою. Розчленування України. Гетьман П.Дорошенко та його політика. Спустошення Правобережжя. Гетьмани Д.Многогрішний та І.Самойлович. Чигиринські походи 1677-1678 рр. та їх провал. Ліквідація гетьманства на Правобережжі. Бахчисарайська угода 1681 р. "Вічний мир" 1686 р. Закріплення поділу України між Росією і Річчю Посполитою. Церковна українська історіографія другої половини XVII ст.: „Хроніка” Феодосія Сафоновича та „Синопис” Інокентія Гізеля. Гетьман І.Мазепа. Зміцнення становища козацької старшини. Внутрішня політика уряду І.Мазепа. Соціальна структура населення. Розвиток сільського господарства. Цехове ремесло, промисли, торгівля, міста. Україна і Північна війна. Посилення тиску царського уряду на Українську козацьку державу. Таємна дипломатія І.Мазепа. Союз І.Мазепа з Карлом XII. Полтавська битва та її наслідки. П.Орлик та його конституція. Оцінка особи й діяльності гетьмана І. Мазепа в історіографії – М. Костомаров, Ф. Уманець, В. Антонович, М. Грушевський, І. Борщак. Гетьман І.Скоропадський. Посилення російської влади в Україні. Утворення Першої Малоросійської колегії. Наказний гетьман П.Полуботок. Боротьба старшини за відновлення гетьманства. Гетьман Д.Апостол. Внутрішні реформи. Запровадження "Правління гетьманського уряду". Гетьман К.Розумовський. Спроби зміцнення автономії Української козацької держави. Глухівська петиція 1763 р. Ліквідація російським урядом гетьманства. Друга Малоросійська колегія. Знищення полково-сотенного та судового устрою на Лівобережжі. "Грамота про вільність дворянства" і українська козацька старшина. Остаточна ліквідація української автономії. Введення загальноімперської системи правління. Закріпачення селянства. Розвиток феодальних відносин в Україні у другій половині XVII – XVIII ст. в історіографії: О. Лазаревський, Д. Міллер, В. М'якотін, В. Барвінський, М. Слабченко, М. Ткаченко, В. Борисенко, О. Гуржій, О. Путро. Історичне значення Української козацької держави.

Тема 5. Запорізька Січ. Слобідська Україна (друга половина XVII – XVIII ст.)

Історіографія та джерельна база теми. Політичне та економічне становище Запорозької Січі в другій половині XVII ст. “Вічний мир” і зміна політичного статуту Запоріжжя. Запорозька Січ під час Північної війни. Підтримка запорожцями гетьмана І.Мазепи. Зруйнування Чортомлицької Січі. Кам’янецька та Олешківська Січі. Заснування Нової Січі. Військова структура і адміністративне управління. Соціальні відносини. Розвиток господарства. Участь запорожців у російсько-турецьких війнах. Побут, звичаї і культура запорожців. Ліквідація Запорозької Січі. Задунайська Січ. Утворення Чорноморського козацтва. Переселення козаків на Кубань. Заселення Слобідської України. Козацьке самоврядування у краї. Зміцнення влади козацької старшини і нагромадження нею земельної власності. Розвиток сільського господарства, промислів, ремесла, торгівлі. Обмеження і ліквідація козацького самоврядування на Слобожанщині. Закріпачення селянства. Заселення та соціально-економічний розвиток Слобожанщини в історіографії: Д. Багалій, А. Слюсарський та ін.

Тема 6. Правобережні та західноукраїнські землі (друга половина XVII – XVIII ст.)

Історіографія та джерельна база теми. Повернення Правобережжя до складу Речі Посполитої. Соціально-економічний розвиток правобережних та західноукраїнських земель. Тимчасове відновлення козацтва на Правобережжі. Політична ситуація в краї після Карловицького миру. Козацтво і визвольна боротьба на Правобережжі. С.Палій. Вступ на Правобережжя козацьких військ гетьмана І.Мазепи і фактичне об’єднання його з Лівобережжям. Відновлення польсько-шляхетської влади в 1714 р. Організація слобід. Розвиток фільваркової системи господарювання. Відновлення панщини. Господарський розвиток Правобережжя та західноукраїнських земель в історіографії: О. Баранович, В. Маркіна, Є. Сташевський, І. Шульга. Наростання селянського протесту. Гайдамацький рух, його причини, характер, розмах. Коліївщина. М.Залізняк та І.Гонта. Історіографія гайдамацького руху. А. Скальковський, Т. Шевченко, П. Куліш, М. Максимович, Я. Шульгін, О. Лола. Західноукраїнські землі під чужоземним пануванням. Рух опришків. О.Довбуш. Антифеодальні рухи XVIII ст. в історіографії – В. Грабовецький, І. Сергієнко, О. Єфименко, К. Гуслистий, І. Гуржій. Закарпаття під владою Угорщини. Північна Буковина у складі Молдавії.

Тема 7. Розподіл українських земель між Російською та Австрійською імперією в другій половині XVIII ст.

Історіографія та джерельна база теми. Перший поділ Речі Посполитої. Захоплення Австрією Галичини. Другий поділ Речі Посполитої. Включення Правобережної України до складу Російської імперії. Третій поділ Речі Посполитої. Приєднання Західної Волині до Росії. Поширення влади Австрії на Буковину. Російсько-турецькі війни другої половини XVIII ст. і включення Північного Причорномор’я та Криму до складу Російської імперії. Заселення Півдня України та господарське освоєння причорноморських земель.

Тема 8. Українська культура в другій половині XVII – XVIII ст.

Історіографія та джерельна база теми. Загальна характеристика розвитку української культури. Освіта і друкарство. Наука. Розвиток літератури. Г. Сковорода. Музика. Архітектура і образотворче мистецтво. Усна народна творчість. Підпорядкування української церкви Москві.

Розділ IV. Українські землі в ХІХ – на початку ХХ ст.

Тема 1. Адміністративний устрій та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії в першій половині ХІХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Адміністративно-територіальний устрій і чисельність населення. Розвиток товарних відносин і криза феодальної системи господарства. Стан сільського господарства. Поява нових галузей у промисловості. Початок промислового перевороту та зародження великої фабрично-заводської імперії. Розвиток мануфактур і ремесел. Торгівля, шляхи сполучення та транспорт. Участь українського народу у війні 1812 р. та російсько-турецьких війнах першої половини ХІХ ст. Загострення соціальних суперечностей. Селянські рухи. У.Кармалюк. Київська козаччина. Похід селян у Таврію за волею. Виступи робітних людей та військових поселенців. Суспільно-політичний рух у Наддніпрянській Україні в перші десятиріччя ХІХ ст. Декабристи в Україні. “Південне товариство”. “Товариство об’єднаних слов’ян”. Повстання Чернігівського полку. Вплив польського повстання 1830-1831 рр. на Україну. Початок українського відродження. Кирило-Мефодіївське товариство: створення, склад, ідеологія, програмні документи. Т. Шевченко в українському національному русі. Вплив його творів на формування української національної ідеї. Дореволюційна, радянська та сучасна історіографія проблеми (М. Грушевський, І. Гуржій, В. Голобуцький, П. Зайончковський, І. Лисяк-Рудницький, З. Когут, Я. Грицак)

Тема 2. Адміністративний устрій та соціально-економічний розвиток українських земель у складі Австрійської імперії в першій половині ХІХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Адміністративний устрій та економічний розвиток Галичини, Північної Буковини та Закарпаття. Криза кріпосницького господарювання. Суспільний рух. Початок національного відродження. “Руська трійця”. Події революції 1848-1849 рр. на західноукраїнських землях. Головна Руська рада. Закарпатські “будителі”. Селянство в революції 1848-1849 рр. Лук’ян Кобилиця. Скасування панщини. Українці у першому австрійському парламенті. Дореволюційна, радянська та сучасна історіографія проблеми (М. Возняк, М. Грушевський, І. Лисяк-Рудницький, Я. Грицак).

Тема 3. Розвиток культури на українських землях в першій половині ХІХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Політика урядів Російської та Австрійської імперій в галузі культури та освіти. Розвиток освіти і науки. Загальноосвітня школа. Зародження професійної освіти. Університетська освіта. Природничі та гуманітарні науки. Культурно-освітні заклади. Розвиток української літературної мови. Нова українська література. Т. Шевченко. Театральне мистецтво і музика. Архітектура. Скульптура. Образотворче мистецтво. Усна народна творчість.

Тема 4. Українські землі у складі Російської імперії в другій половині ХІХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Кримська війна і Україна. Піднесення антикріпосницького руху. Підготовка селянської реформи. Маніфест і Положення 19 лютого 1861 р. Особливості селянської реформи в різних районах України. Реформи 60-70-х років: земська, судова, міська, фінансова, військова. Історичне значення реформ. Історіографія соціально-економічних реформ в Російській імперії. Завершення промислового перевороту. Індустріальний розвиток українських земель у пореформену добу. Будівництво залізниць. Створення Донецько-Криворізького промислового району. Іноземний капітал у промисловому розвитку. Формування класів підприємців (буржуазії) та робітників. Розвиток сільського господарства. Кріпосницькі пережитки

в аграрному секторі економіки. Поглиблення соціального розшарування села. Селянський рух. Поява народників і “ходіння в народ”. “Чигиринська змова”. Народовольці в Україні. Політика царського уряду в українському питанні. “Валуєвський циркуляр” 1863 р. Емський акт 1876 р. Український національний рух. Українські громади. “Братство тарасівців”. “Молода Україна”. Активізація національного руху. Створення Революційної української партії (РУП). Український національний рух в історіографії. Робітничий рух. Перші робітничі організації. Марксистські гуртки. Перші соціал-демократичні організації.

Тема 5. Українські землі у складі Російської імперії на початку ХХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Соціально-економічне становище українських земель. Нові тенденції соціально-економічного розвитку. Монополії у промисловості і в банківській справі. Місце України в економічній системі Російської імперії. Економічна криза 1900-1903 рр. Робітничий рух. Загострення аграрного питання. Масові селянські виступи. Земсько-ліберальна опозиція царизму. Загальноросійські та українські партії в Україні. Українська політична думка на початку ХХ ст.: М. Грушевський, Д. Антонович, М. Міхновський, Д. Донцов. Україна в демократичній революції 1905-1907 рр. Позиції політичних партій у революції. Робітничі страйки в Україні після “Кривавої неділі”. Повстання на броненосці “Потьомкін”. Жовтневий політичний страйк. Виникнення рад робітничих депутатів. Збройні виступи у Харкові, Олександрівську, на Донбасі. Селянські виступи. Піднесення українського національного руху. Виникнення української преси. “Просвіти” в українському русі. Українська думська громада. Третьочервневий переворот. Столипінська аграрна реформа. Економічні та політичні наслідки реформи. Формування селянського господарства фермерського типу. Масові переселення українських селян за Урал. Діяльність українських партій і організацій після революції 1905-1907 рр. Товариство українських поступовців. Українське питання в Державній Думі. Робітничий і селянський рух.

Тема 6. Українські землі в складі Австро-Угорської імперії в другій половині ХІХ - на початку ХХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Економічний розвиток в Галичині, Північній Буковині та на Закарпатті. Стан сільського господарства та промисловості. Аграрне перенаселення. Становище робітників. Боротьба трудящих проти соціального гніту. Початок масової трудової еміграції на Американський континент. Життя української діаспори за океаном. Суспільно-політичний рух. Москвофіли і народовці. Виникнення українських партій у краї. Радикалізація українського національно-визвольного руху в краї на початку ХХ ст. Українські організації – “Січ”, “Сокол”, “Пласт”. Кооперативний рух. Діяльність українських делегатів у Галицькому сеймі, Австрійському парламенті.

Тема 7. Україна в роки Першої світової війни

Історіографія та джерельна база теми. Перша світова війна і українське питання. Війна та українські партії в Російській та Австро-Угорській імперіях. Співка визволення України. Українські січові стрільці. Воєнні дії на території України. Наслідки війни в Україні. Назрівання революційної кризи.

Тема 8. Культура України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст.

Історіографія та джерельна база теми. Умови та особливості розвитку української культури на Наддніпрянській і Наддністрянській Україні. Освіта: початкова, середня, вища. Культурно-освітні заклади. Діяльність “Просвіти”. Наука. Наукові товариства. Наукове товариство імені Шевченка. Преса та книгодрукування. Література: проза, поезія, драматургія. Мистецтво. Український театр. Музика. Образотворче мистецтво. Архітектура. Зародження українського художнього кінематографу. Розвиток народної творчості. Мистецтво кобзарів. Здобутки та втрати української культури.

Розділ V. Україна в роки національно-демократичної революції та громадянської війни (1917-1920 рр.)

Тема 1. Революція 1917 – початку 1918 років в Україні

Історіографія та джерельна база теми. Лютнева демократична революція і Україна. Політична боротьба та революційні виступи у березні – на початку липня 1917 р. Розгортання національно-визвольного руху. Утворення Центральної Ради. М. Грушевський. I Універсал. Проголошення автономії України. II Універсал Центральної Ради. Назрівання політичної кризи (липень – жовтень 1917 р.). Збройний виступ самостійників у Києві. Корніловський заколот і Україна. Жовтневе збройне повстання більшовиків у Петрограді. III Універсал Центральної Ради. Утворення Української Народної Республіки. Перший Всеукраїнський з'їзд рад у Києві. З'їзд рад у Харкові. Утворення радянської УНР. Більшовицькі плани перебудови державного і суспільного ладу і початок їх втілення в життя. Оголошення Раднаркомом Росії війни Центральній Раді. Боротьба за владу в Україні. IV Універсал Центральної Ради. Проголошення незалежності Української Народної Республіки. Участь представників Центральної Ради в мирних переговорах у Брест-Литовську. Мирний договір УНР з країнами Четверного союзу. Зайняття німецькими та австро-угорськими військами України. Місце Центральної Ради в історії України і причини її поразки. Універсали Української Центральної Ради як історичне джерело. Брестський мирний договір як історичне джерело. Українська Центральна Рада та її політика в історіографії. Утворення радянської УНР (або: проголошення радянської влади) в історіографії. Брестський мир в історіографії.

Тема 2. Україна в період Громадянської війни. Боротьба за збереження української державності (1918 – 1920 рр.)

Історіографія та джерельна база теми. Криза Центральної Ради навесні 1918 р. Гетьманський переворот. Українська держава за гетьманування П. Скоропадського. Директорія. Відновлення Української Народної Республіки. С. Петлюра. В. Винниченко. Друга війна УНР і Радянської Росії. Поразка військових та Директорії. Антантівські війська на півдні України і в Криму та їх відступ і евакуація. Радянська влада в Україні наприкінці 1918 – у першій половині 1919 р. Прийняття першої Конституції УСРР. Діяльність більшовиків з утвердження монопольного панування в суспільстві. Політика “воєнного комунізму”. Селянський повстанський рух проти політики більшовиків. Н. Махно, М. Григор'єв, Д. Терпило (Зелений). Революційні події 1918 р. на західноукраїнських землях. Утворення Західноукраїнської Народної Республіки. Акт злуки УНР та ЗУНР 22 січня 1919 р. Війна з Польщею. Визвольний рух у Північній Буковині та на Закарпатті. Україна у другій половині 1919 р. Наступ денікінських військ. Денікінський режим в Україні. Директорія і Українська Галицька Армія в боротьбі за збереження УНР. Повстанський рух в тилу денікінських військ. Визволення України від денікінців. Радянська влада в Україні наприкінці 1919 – у 1920 р. ЦК РКП(б) і Україна. Державне і господарське будівництво в УСРР. Утвердження однопартійної системи влади. Посилення політики “воєнного комунізму”. Продовження селянської повстанської боротьби проти більшовиків. Варшавський договір С. Петлюри з Ю. Пілсудським. Радянсько-польська війна 1920 р. Ризький мир. Розгром білогвардійських військ Врангеля. Кінець армії УНР. Революція і Громадянська війна 1917 – 1920 рр. в історії України. Конституція УРСР як історичне джерело. Основні джерела з історії радянської модернізації України. Джерела про голодомор 1932-1933 рр. Масові репресії 1930-х рр. в Україні в історіографії. Здійснення індустріалізації в Україні в історіографії. Історіографія колективізації в Україні. Голодомор 1932-1933 рр. в історіографії. Доля українізації в 1930-і рр. і „розстріляне відродження” в історіографії.

Розділ VI. Україна у міжвоєнний період. Становлення тоталітарної системи (1921-1939 рр.)

Тема 1. УСРР у період здійснення нової економічної політики (1921-1928 рр.)

Історіографія та джерельна база теми. УСРР після закінчення Громадянської війни: міжнародне та внутрішнє становище України. Перехід до нової економічної політики. Другий зимовий похід армії УНР. Ліквідація селянського повстанства. Голод 1921-1923 рр. Вхід УСРР до складу СРСР. Відбудова народного господарства на принципах непу. Національно-державне будівництво. Українізація: її мета та труднощі. Розвиток культури: заходи з ліквідації неписьменності, народна освіта, культурно-освітня робота, підготовка спеціалістів, вища школа, стан науки, література і мистецтво. Суспільно-політичне життя. Утвердження більшовицької диктатури. Ліквідація інших політичних партій. Посилення антирелігійної боротьби. Боротьба за лідерство в більшовицькому керівництві і участь в ній членів КП(б)У. Розширення повноважень Державного політичного управління (ДПУ). Проголошення курсу на індустріалізацію. Обмеження чинності принципів непу.

Тема 2. Прискорена індустріалізація і насильницька колективізація. Тоталітарна система (1929 – 1938 рр.)

Історіографія та джерельна база теми. Суперечливість суспільно-політичного розвитку. Завершення формування тоталітарної системи. Тоталітарна система в Україні. Великий терор. Атмосфера страху. Прискорена індустріалізація. Наростання адміністративно-командних методів у господарській діяльності. Наслідки індустріалізації. Перехід до суцільної колективізації. Проведення форсованої насильницької колективізації. “Розкуркулєння”. Дезорганізація сільськогосподарського виробництва. Голодомор 1932-1933 рр. Нищення селянства та його наслідки. Стан культури. Культура і сталінський режим. Згорання українізації. Нищення української інтелігенції. Ліквідація неписьменності. Розвиток шкільної освіти. Культурно-освітня робота. Підготовка спеціалістів. Наука. Література і мистецтво. Суспільно-економічне становище народних мас. Конституція СРСР 1936 р. Конституція УСРР 1937 р. Розходження між проголошеними гаслами і дійсним життям. Зміни чисельності і соціальної структури населення. Оплата праці і реальні доходи населення. Житлове і комунальне будівництво. Медичне обслуговування. Питання про характер радянського суспільства.

Тема 3. Західноукраїнські землі у міжвоєнний період (1921-1939 рр.)

Історіографія та джерельна база теми. Розподіл західноукраїнських земель між Польщею, Румунією і Чехословаччиною. Стан економіки. Матеріальне становище населення. Політичний і національний гніт. Суспільно-політичне життя. Легальні українські партії. Комуністичні організації. Організація українських націоналістів. Карпатська Україна. Прогресивна преса, письменники, вчені у суспільно-політичному і культурному житті західноукраїнських земель.

Розділ VII. Україна під час Другої світової війни (1939-1945 рр.)

Тема 1. Початок Другої світової війни та радянізація Західної України (1939-1941 рр.).

Історіографія та джерельна база теми. Хронологічні рамки та періодизація Другої світової війни. Радянсько-німецькі договори 1939 р. Вторгнення РСЧА до Галичини й Західної Волині. Включення Західної України до складу УРСР. Методи радянізації західних областей України.

Тема 2. Окупаційний режим в Україні та колаборація.

Історіографія та джерельна база теми. Встановлення «Нового порядку». Управління окупованими територіями. Геноцид народів України. Окупанти і місцеве населення. Колабораціонізм: співпраця з окупантами задля виживання та з антирадянських переконань. Мобілізаційні заходи влітку 1941 р.: евакуація населення та матеріальних цінностей; руйнування промислових об'єктів, транспортної інфраструктури та житлового фонду; мінування культурних об'єктів.

Тема 3. Проста людина в умовах війни.

Історіографія та джерельна база теми. Воєнне повсякдення. Українські оstarбайтери у роки Другої світової війни. Умови життя в тилу: біженці, голод, бомбардування, бездомність внаслідок руйнування жител, деморалізація внаслідок страху за власне життя. Трагедія Голокосту. Умови життя в евакуації: жіноча й підліткова праця за нормами воєнного стану; напівголодні дитячі будинки. Тиск радянської та німецької пропаганди

Тема 4. Війна і народ: трагічне та героїчне.

Історіографія та джерельна база теми. Управління країною в роки війни. Евакуація та перебудова країни на військовий лад. «Світова революція» VS «Вітчизняна війна». Патріотизм – один з найважливіших факторів Перемоги.

Тема 5. Перемога у Другій світовій війні та її історичне значення.

Історіографія та джерельна база теми. Масштаби війни та наслідки війни. Внесок України у перемогу антигітлерівської коаліції. Втрати України у війні. Герої України. Кримська (Ялтинська) конференція про східний кордон Польщі. Входження Закарпаття до складу УРСР. Історичне значення Перемоги. Спірні моменти в історичній пам'яті українців, поляків та євреїв про Другу світову війну та перші повоєнні роки. Увічнення пам'яті героїв і жертв війни; повернення замовчуваної в СРСР пам'яті про Голокост і Волинську трагедію. Дискусії навколо сучасних інтерпретацій війни.

Розділ VIII. Україна у другій половині 1940-х – на початку 1990-х рр.

Тема 1. Зміни в територіальному обширі України та післявоєнна відбудова народного господарства УРСР.

Історіографія та джерельна база теми. Повоєнне визначення кордонів та зміни у складі населення. Становище та відбудова народного господарства. Визначення пріоритетів в економічній політиці та їх закріплення в завданнях четвертої п'ятирічки. Важка ціна відбудови. Становище промисловості та індустріалізація. Становище у сільському господарстві. Насильницька колективізація в західноукраїнських землях. Голодомор 1946-1947 рр. Аграрна криза початку 1950-х років. Грошова реформа 1947 р. й відміна карткової системи. Чисельність населення та адміністративний поділ української території станом на середину 1950-х рр.

Тема 2. Тимчасова лібералізація політичного життя в 1953-1964.

Історіографія та джерельна база теми. Радянський тоталітаризм. Зміст хрущовської «відлиги»: причини, хід, наслідки. Тимчасова лібералізація тоталітарної системи. Суперечності в партійно-державному апараті та їх причини. Декларація про «повну й остаточну перемогу соціалізму» на ХХІ з'їзді КПРС; підготовка й ухвалення нової програми КПРС – «програми побудови комунізму». Утопічний характер нової програми та 7-річного плану економічного розвитку. Пропагандистська кампанія з прищеплення уявлень про наближення комунізму; реакція на цю пропаганду в масовій свідомості.

Тема 3. Народне господарство УРСР в 1953-1964 рр.

Історіографія та джерельна база теми. Курс на прискорення науково-технічного прогресу в промисловості та його результати. Успіхи в освоєнні космосу та використанні атомної енергії в мирних цілях. Диспропорція в господарському розвитку УРСР. Перетворення України на всесоюзний центр важкої індустрії; прискорений розвиток військово-промислового комплексу та внесок українських підприємств у початок освоєння космосу. Заходи з подолання аграрної кризи. Розширення прав союзних республік в управлінні економікою. Перехід від галузевого до територіального принципу управління промисловістю. Перебудова системи управління сільським господарством.

Тема 4. Соціальний сектор та матеріальний рівень життя населення в 1953-1964 рр.

Історіографія та джерельна база теми. Соціальні реформи середини 1950 – середини 1960-х рр.: підвищення соціальної захищеності громадян, зменшення податків, паспортизація та пенсійне забезпечення селян, скорочення робочого дня. Розвиток мережі закладів громадського харчування. Матеріальний рівень життя: хронічний дефіцит товарів широкого вжитку, спекуляція. Від комунального житла до квартир сімейного типу: черги на квартиру. Модернізація повсякденного побуту: розвиток телебачення; поява холодильників і пральних машин. Специфіка радянської системи розподілу суспільних благ: привілеї партійної та державної номенклатури. Форсована атеїстична кампанія, закриття храмів. Ідеологічна кампанія пропагування «радянського способу життя» та морального кодексу «будівника комунізму» і зворотна хвиля молодіжного протесту: «стиляги», джаз і рок-н-рол як прояви контркультури.

Тема 5. Культура та наука УРСР в лещатах ідеології в 1946-1953 рр.

Історіографія та джерельна база теми. Загальносоюзні ідеологічні кампанії та їхні прояви в Україні: боротьба з «космополітами»; «ждановщина»; кампанія боротьби з «буржуазним націоналізмом» 1951-1952 рр. Постанови 1946-1948 рр. з питань літератури та мистецтва. «Наукові дискусії» з філософії, політекономії, мовознавства та біології. Кампанія боротьби із «космополітизмом» та «низькопоклонством перед Заходом». Волонтаризм в управлінні наукою: «лисенківщина», розгром генетики й нападки на кібернетику. Обов'язковість принципу «партійності» в гуманітарних і суспільних науках; утвердження концепції ролі Росії у зближенні радянських народів. Міфологізація історії українсько-російських стосунків напередодні відзначення 300-ліття Переяславської ради.

Тема 6. Культура в УРСР в другій половині 1950-х – першій половині 1960-х років.

Історіографія та джерельна база теми. Державна політика в галузі науки та мистецтва. Досягнення радянських вчених. Реформи системи вищої та середньої освіти. «Відлига» в літературі та мистецтві. Явище «шістдесятництва»: загальна характеристика. Лібералізація культурного життя: послаблення ідеологічного тиску та вибіркоче повернення репресованих імен в літературний обіг.

Тема 7. Політичний режим в добу Л. Брежнєва.

Історіографія та джерельна база теми. «Тихий переворот» у владній верхівці, усунення Микити Хрущова Проголошення принципу «колективного керівництва». Компартійно-радянська номенклатура України у відносинах з центром. Криза комуністичної ідеології. Концепція «розвинутого соціалізму». Конституція СРСР 1977 р. і УРСР 1978 р.

Тема 8. Народне господарство УРСР у складі єдиного народногосподарського комплексу СРСР.

Історіографія та джерельна база теми. Економічний сектор в 1964-1985 рр. Перетворення економічного простору СРСР у єдиний народногосподарський комплекс. Вичерпання екстенсивних факторів економічного росту. Реформа Лібермана-Косигіна 1965 р. Причини провалу економічних реформ. Органічна нездатність тоталітарної системи до реформування. Прогресуюче відставання в галузі техніки і нових технологій. Світова енергетична криза 1970-х рр. та її наслідки в СРСР та Україні; господарство УРСР наприкінці 1970-х – на початку 1980-х рр.: диспропорції в розвитку галузей промисловості; домінування військово-промислового комплексу й дефіцит товарів широкого вжитку; прогресуюча збитковість сільського господарства.

Тема 9. Соціальний сектор в 1964-1985 рр. Культурний процес у добу «застою».

Історіографія та джерельна база теми. Урбанізаційні процеси та зростання числа мешканців міст; етнічний склад великих міст, їхня прогресуюча русифікація. Загальні зміни в соціальній та національній структурі населення Соціальна та національна структура УРСР. Зростаюча урбанізація суспільства. Основні напрямки та пріоритети соціальної політики. Матеріальний рівень життя міського та сільського населення. Здобутки української культури. Розвиток науки. Перехід до загальної середньої освіти. Засоби ідеологічного і політичного впливу на інтелігенцію. Русифікація освіти й культури.

Тема 10. Суспільство «доби застою»: ілюзія стабільності і подвійна мораль.

Історіографія та джерельна база теми. Ключові постаті «доби застою». Розбудова державного патерналізму: система соціального захисту в освіті, охороні здоров'я та житловій політиці. Штучне заниження цін на продукти і товари першої необхідності. Апологія радянського благополуччя у візуальній пропаганді; пропагування через засоби масової інформації відчуття впевненості у завтрашньому дні. Використання болючої пам'яті про війну для прищеплення негативного образу «імперіаліста - палія війни», система обмежень на контакти із західним світом. Лицемірний характер суспільної моралі: гасло рівності всіх членів суспільства та розквіт побутових привілеїв і кар'єрних можливостей панівної верхівки. Лицемірне ставлення до «народного майна»: декларації та масове розкрадання. Фальшивий інтернаціоналізм: гасла «братерської солідарності трудящих» і прихований антисемітизм. Подвійне життя пересічного українця: членство в комсомолі та компартії як необхідна умова професійної кар'єри та антирадянські «кухонні розмови».

Тема 11. Дисидентський рух та повсякденний спротив в УРСР.

Історіографія та джерельна база теми. Визначення, течії, хронологічні рамки, періодизація. Правозахисний рух. Самвидав. Теорія повсякденного спротиву Д. Скотта. Сміх як вияв повсякденного спротиву в СРСР. Неофіційна музична культура. Молодіжна субкультура та ін.

Розділ IX. Україна в 1991 – 2022 рр.

Тема 1. Перебудова та переростання перебудови в антикомуністичну демократичну революцію

Історіографія та джерельна база теми. Зміст терміну «перебудова». Поглиблення системної кризи радянського суспільства. Провал курсу на прискорення темпів економічного розвитку. Екологічна криза. Катастрофа на ЧАЕС. Поняття «гласності». Послаблення цензури. Посилення інтересу в суспільстві до «білих плям» радянської історії. Втрата важелів контролю з боку комуністичної партії за громадсько-політичною активністю мас. Поява «неформальних організацій». Конституційна реформа 1988 р. Вільні вибори 1989-1990 рр. в органи радянської влади. Фактична втрата монополії КПРС на владу. Поява політичних партій. Народний рух України. Серпневий (1991 р.) заколот і його провал. Заборона Компартії України. Проголошення Акта незалежності України. Результати Всеукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. Розпад СРСР. Утворення СНД.

Тема 2. Економіка 1991-2022 рр.

Історіографія та джерельна база теми. Причини економічної кризи 1990-х років, затримки ринкових реформ. Поняття «перехідної економіки», «приватизації економіки». Труднощі на шляху роздержавлення економіки. Обставини і джерела формування олігархічних груп, шляхи нагромадження капіталу «нових багатих». Включення населення у ринкові відносини, зростання малого й середнього бізнесу та його форми. Власники підприємств і працівники: труднощі в налагодженні соціального партнерства. Соціальні наслідки економічної нестабільності, майнове розшарування суспільства, групи людей за межею бідності, проблема пенсіонерів і бездомних. Зміна ціннісних орієнтацій та моральних критеріїв, кримінальні угруповання та кримінальні війни середини 1990-х рр. і поступове приборкання криміналітету. Урядові програми «Економічне зростання – 1997», «Програма діяльності Кабінету міністрів 1998 р.», Національна програма «Україна – 2010», «Реформи заради добробуту». Проблема землі як об'єкта приватної власності. Стан основних галузей народного господарства. Проблема реструктуризації виробництва і конверсії. Енергетична безпека України.

Тема 3. Політичне життя в Україні в 1991-2023 рр.

Історіографія та джерельна база теми. Проблема розподілу влади на початку 1990-х років. Влада та опозиція. Політичні партії України. Проблема формування нації. Конституційна реформа. Парламентські вибори 1994, 1999, 2002, 2006, 2007 рр. Президентські вибори 1994, 1999, 2004 рр. Дискусії довкола формування національних пріоритетів та державної стратегії: представлення розбіжних позицій та їхньої аргументації. Зовнішня політика України в 1991-2010 рр. Сучасне геополітичне становище України. Формування основ зовнішньої політики та геополітичне становище України. Основні завдання, напрями та пріоритети зовнішньополітичної діяльності України. Основні принципи та практика зовнішньої політики України наприкінці ХХ - на початку ХХІ ст. «Багатовекторність», її переваги та вади. Україна в міждержавних об'єднаннях та в міжнародних організаціях. Україна і міжнародні організації. Участь України у миротворчій діяльності. Реалізація відносин стратегічного партнерства України. «Революція гідності». Внутрішні реформи як умова європейського майбутнього України. Початок україно-російської війни у 2014 р. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 р.

Тема 4. Суспільство України в 1991-2023 рр.

Історіографія та джерельна база теми. Соціальні проблеми. Поняття середнього класу. Труднощі у зростанні середнього класу і фермерів. Матеріальне становище трудящих. Проблема безробіття. Масові невиплати заробітної плати. Становлення форм громадянського суспільства: неурядові організації та спілки, проблема незалежності засобів масової інформації. Соціальна диференціація суспільства, поява нових соціальних груп. Нерівномірність зростання доходів населення та цін у процесі становлення ринкових

відносин; «прожитковий мінімум» і реалії повсякдення. Динаміка зростання оплати праці та доходів; проблеми зайнятості й безробіття. Занепад радянської системи соціального захисту й нагальна потреба реформування системи охорони здоров'я. Труднощі виживання пенсіонерів та дискусії довкола пенсійної реформи. Масові виїзди за кордон у пошуках краще оплачуваної праці. Зміни пріоритетів молоді: неформальні сім'ї та зниження народжуваності. Відмінності в життєвих стандартах заможних і пересічних груп населення. Проблема біженства.

.....

Критерії оцінювання.

Атестаційний екзамен з історії України для студентів очної та заочної форми навчання проходить під час засідання Екзаменаційної комісії в дистанційному форматі через засоби зв'язку (Zoom-конференція) з обов'язковою автентифікацією особи здобувача вищої освіти. Автентифікація здійснюється через демонстрацію студентом студентського квитка або паспорта. Екзамен проводиться в усній формі.

Студент обирає білет за номером та отримує його за допомогою чату в Zoom-конференції. На підготовку до відповіді студент має 15 хвилин.

Алгоритм дій при відповідях на запитання.

- питання потрібно уважно вислухати. При необхідності – зробити уточнення.
- розділіть запитання на складові частини та відповідайте на кожну з них окремо.
- відповідаючи на запитання, чітко сформулюйте головну думку та наведіть необхідні аргументи.
- використовуйте під час відповіді посилання на основні джерела та історіографію.
- продемонструйте логічний взаємозв'язок між складовими частинами питання, яке проаналізовано.
- відповідь необхідно закінчувати висновком (2-3 речення). Висновок повинен містити найсуттєвіші положення доповіді.

Знання студентів з дисципліни оцінюється за такими критеріями:

- **«відмінно» (90–100 балів)** – студент міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і будує відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок.
- **«добре» (70–89 балів)** – студент добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і похибок у логіці викладу теоретичного змісту або під час аналізу практичного;
- **«задовільно» (50–69 балів)** – студент здебільшого опанував теоретичними знаннями навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або брак стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;
- **«незадовільно» (0–49 балів)** – студент не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі; наукового мислення немає, практичні навички не сформовані.

Орієнтовний перелік питань:

<http://history.karazin.ua/themes/history/resources/61e8d3d8e8b619cbf366262b64d24870.pdf>

Рекомендовані джерела та література

- Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. – К., 1993.
- Багалій Д. Історія Слобідської України. – Харків, 1991.
- Баленок В.С. Червона калина – Україна. Питання української державної символіки. – Львів, 2003.
- Бандера С. Перспективи української революції: Зб. творів. – Мюнхен, 1978.
- Безотосний М. Україна в добу сталінщини: Історія опору. – К., 2002.
- Белебега І. Україна і комунізм. – Харків, 2000.
- Бенько О. Державно-правові аспекти політичного терору в Україні (1917 – 1953 рр.). – К., 1994.
- Білас І. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953. Суспільно-політичний та історико-правовий аналіз. Кн.1-2. – К., 1994.
- Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917-1941 рр.). – К., 1999.
- Бойко О. Історія України в ХХ ст. (20-90-ті роки) – Ніжин, 1994.
- Борисенко В. Курс української історії з найдавніших часів до ХХ століття. – К., 1996.
- Великий українець: Матеріали з життя та діяльності М.Грушевського. – К., 1992.
- Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995.
- Веселова О., Марочко В., Мовчан О. Голодомори в Україні 1921-1923. 1932-1933. 1946-1947. Злочини проти народу. – К., 2000.
- Ветров Р. Політичні партії України на початку ХХ століття (1900-1925 рр.). – Дніпродзержинськ, 1997.
- Винар Л. Михайло Грушевський – історик і будівничий нації. – К., 1995.
- Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. – К., 1991.
- Винниченко І. Україна 1920-1980-х: депортації, заслання, вислання. – К., 1995.
- Винокур О., Трубчанінов С. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996.
- Вівчарик М.М. Українська нація: витоки, становлення і сьогодення: Навч. посіб. – К., 2003. – 280 с.
- Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
- Грицак Я. Нариси Історії України: Формування модерної української нації ХІХ-ХХ ст. – Київ: Генеза, 2000.
- Грицак Я. Страсті за націоналізмом. – Київ: «Критика», 2004.
- Грушевський М. Ілюстрована історія України. – К., 1992.
- Грушевський М. Історія України-Руси - т.І-Х. – К., 1990-1997.
- Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.

- Грушевський М.С. Історія України-Руси: В 11 т. 12 кн. К.: Наук.думка, 1994-1997.
- Гунчак Т. Симон Петлюра. – К., 1997.
- Гунчак Т. Україна. Перша половина ХХ століття: Нариси політичної історії. – К., 1993.
- Державний центр Української Народної Республіки в екзилі: статті і матеріали. – К., 1993.
- Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація. – К., 1991.
- Дзюба І. Між культурою і політикою. – К., 1998.
- Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї – К., 1991.
- Донцов Д. Націоналізм // Твори – т.І – Львів, 2001.
- Дорошенко Д. Нарис історії України – т.1-2. – К., 1991.
  - Дорошенко Д.І. Нарис історії України: У 2-х т. Львів. Світ, 1991.
- Енциклопедія українознавства: т.1-10. – Львів. 1993-2000.
- Енциклопедія української діаспори – т.1-7. – К., 1995.
- Заставний Ф. Українська діаспора. Розселення українців у зарубіжних країнах. – Львів, 1991.
- Ісаєвич Я. Братства та їх роль в розвитку української культури ХVI-ХVІІІ ст. – К., 1966.
- Історія суспільних рухів і політичних партій в Україні (ХІХ ст.-1920 р.). – Львів, 1993.
- Історія України в особах. ІХ-ХVІІІ ст. – К., 1993.
- Історія України в особах. ХІХ-ХХ ст. – К., 1995.
  - Історія України в особах: ІХ-ХVІІІ ст. К., 1993.
- Історія України: Нове бачення – т. 1-2. – К., 1995-1996.
- Історія українського війська – т. 1-2. – Львів, 1992-1993.
- Історія української еміграції. – К., 1997.
- Історія української культури. – К., 1994.
  - Історія цивілізації. Україна. Том 1: Від кіммерійців до Русі (Х ст. до н.е. – ІХ ст.). Х., 2019. 586 с.
- Калініченко В.В., Рибалка І.К. Історія України. Ч.ІІІ. 1917-2003. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів. – Харків, 2004.
  - Калініченко В.В., Рибалка І.К. Історія України. Частина ІІІ: 1917-2003 рр., Х., 2004.
- Кардаш П. Злочин: Політичні злочини проти українства від Петра І і до незалежності 1991 р. – К., 2003.
- Касьянов Г. В. Danse macabre: голод 1932–1933 років у політиці, масовій свідомості та історіографії (1980-ті — початок 2000-х). – К., 2010.

- Корбут С. Симон Петлюра. – Львів, 1991.
- Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. – К., 1996.
- Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст. – К., 1997.
- Красівський О. Східна Галичина і Польща в 1918-1923 рр. Проблеми взаємовідносин. – К., 1998.
- Крип'якевич І. Історія України. – Львів, 1992.
  - Крип'якевич І.П. Історія України. Львів: Наукова думка, 1992.
- Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX-1939). – Івано-Франківськ, 1993.
- Кульчицький С. Комунізм в Україні: Перше десятиріччя (1919-1928). – К., 1996.
  - Кульчицький С. Росія і Україна в перший рік після повалення самодержавства: деконструкція більшовицького міфу про революцію. К., 2021.
  - Кульчицький С.В. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919-1928). К., 1996.
  - Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.) // Україна крізь віки Т. 11. К., 1999.
- Лизанчук В. Навічно кайдани кували: факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні. – Львів, 1995.
- Лисак-Рудницький І. Історичне есе – т.1-2. – К., 1994.
- Лисак-Рудницький І. Нариси з історії нової України. – Львів, 1992.
- Литвин В., Мордвінцев В., Слюсаренко А. Історія України. Навч.посібник. – К., 2002.
- Литвин М., Науменко К. Історія галицького стрілецтва. – Львів, 1991.
- Литвин С. Суд історії: Симон Петлюра і петлюрівці. – К., 2001.
- Литвинов В. Ренесансний гуманізм в Україні. Ідеї гуманізму епохи Відродження в українській філософії XV – початку XVII століття. К.: Основи, 2000.
- Литвинов В. Україна в пошуках духовних пріоритетів (XVI ст.) // Україна і Ватикан у контексті культурно-цивілізаційного діалогу: історія та сучасність. К., 2009. Зб. №3.
- Лукінюк М.В. Обережно: міфи ! Спроба системного підходу до висвітлення фальшувань історії України. – К., 2003.
- Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.
- Маслійчук В.Л. Козацька старшина Харківського слобідського полку 1654-1706 рр. Х., 1999.
- Нариси з історії українського національного руху. – К., 1994.
- Нариси історії української інтелігенції (перша половина ХХ ст.) – Кн.1-3. – К., 1994.
- Національні процеси в Україні. Історія і сучасність. Довідник – ч.1-2. – К., 1997.

- Незалежність України: історичні витоки і перспективи. – К., 1997.
- Нікольський В. Репресивна діяльність органів державної безпеки СРСР в Україні (кін.1920-х-1950-ті рр.). – Донецьк, 2003.
- Огієнко І. Історія українського друкарства. – К., 1994.
- Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного розвитку українського народу. – К., 1991.
- Оглоблін О. Українська історіографія 1917-1956. – К., 2003.
- Пастернак О. Пояснення Тризуба, герба Великого Київського князя Володимира Святого. – К., 1991.
- Пащенко В. Православ'я в новітній історії України. – Полтава, 1997.
- Плохій С. Походження слов'янських націй. Домодерні ідентичності в Україні, Росії та Білорусі. К., 2015.
- Політична історія України ХХ століття – т.1-6. – К., 2002-2004.
- Полонська-Василенко Н. Історія України – т. 1-2. – К., 1992.
- Пономарьов А. Українська етнографія. Курс лекцій. – К., 1994.
- Потульницький В. Українська і всесвітня історія: Історіософія світової та української історії ХVII-ХХ ст. – К., 2002.
- Рибалка І. Історія України. Підручник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів – ч.1-2. – Харків, 1995-1997.
- Рибалка І.К., Калініченко В.В. Історія України: У 3-х ч. Х.: Основа, 1995,
- Рубльов О., Черненко Ю. Сталінщина і доля західноукраїнської інтелігенції: 20-50-ті роки ХХ ст. – К., 1994.
- Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України. – Львів, 1994.
- Семчишин М. Тисяча років української культури. Історичний огляд культурного процесу. – К., 1993.
- Сергійчук В. Національна символіка України. – К., 1992.
- Слобідська Україна: Короткий історико-краєзнавчий довідник. К., 1994.
- Слюсаренко А., Гусєв В., Литвин В. та ін. Новітня історія України (1900-2000): Підручник для історичних спеціальностей вузів. – К., 2002.
- Смолій В. Революції у цивілізації раннього модерну: паралелі українського та світового досвіду // Український історичний журнал. 2021. Число 1. С. 4-26.
  - Смолій В., Степанков В. Українська національна революція ХVII ст. (1648 – 1676 рр.). К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. 448
  - Смолій В., Степанков В. Український політичний проект ХVII ст.: становлення національного інституту влади / НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. 194 с.
  - Смолій В.А., Ясь О.В. Сучасна російсько-українська війна у світлі постколоніалізму // Вісник НАН України. 2022. № 6. С. 3–16.
  - Історія України. Документи і матеріали : Посібник. К.: Академія, 2001.

- Стяжкіна О. Рокада: чотири нариси з історії Другої Світової. К., 2020.
- Субтельний О. Україна: історія – К., 1993.
- Танцюра В., Греченко В., Калініченко В. та ін. Політична історія України: Посібник для вузів. – К., 2002.
- Терещенко Ю., Курило В. Історія України: Навчальний посібник. – Кн.2.- К., 1995.
- Тисяча років української суспільно-політичної думки – т.1-9. – К., 2001.
- Трощинський В., Шевченко А. Українці в світі. // Україна крізь віки – т. 15. – К., 1999.
  - Україна ХІХ – початку ХХІ століття: цивілізаційний контекст пізнання / М.
  - Україна найдавнішого часу – ХVІІІ ст.: цивілізаційний контекст пізнання / М. Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. Тернопіль: Астон, 2012. Кн. 1. 700 с.
  - Україна радянська. Ілюзії та катастрофи “комуністичного раю” / Заг. ред. Г. Єфіменка. Харків, 2017.
- Україна у ХХ столітті (1900-2000): Збірник документів і матеріалів. – К., 2000.
  - Українізація 1920-1930-х років: передумови, здобутки, уроки / За ред. В.А.Смоля. – К., 2003.
- Українська суспільно-політична думка в ХХ столітті: Документи і матеріали – т.1-3. – Мюнхен, 1983.
  - Українська Центральна Рада: Документи і матеріали Т. 1-2. К., 1996-1997.
- Українське козацтво: Мала енциклопедія. – Київ, Запоріжжя. 2002.
  - Українське радянське суспільство 30-х рр. ХХ ст.: нариси повсякденного життя. К., 2012
  - Український національно-визвольний рух. Березень-листопад 1917 р.: Документи і матеріали. К., 2003.
- Українські січові стрільці. 1914-1920. – Львів, 1991.
- Ульяновський В., Крижанівський О., Плохій С. Історія церкви та релігійної думки в Україні. Кн.1-3. – К., 1994.
  - Ф. Юрій, Л. М. Алексієвець, Я. С. Калакура, О. А. Удод. Тернопіль: Астон, 2012. Кн. 2. 696 с.
  - Федорук Я. О. Зовнішньополітична діяльність Б.Хмельницького і формування його політичної програми (1648 - серпень 1649 рр.). Львів, 1993. 68 с.
- Чижевський Д. Історія української літератури. Від початків до доби реалізму. – К., 1996.
- Чоповський В. Українська інтелігенція в національно-визвольному русі на Західній Україні (1918-1939). – Львів, 1993.
- Чумак В. Україна і Крим: Спільність історичної долі. Феномен на межі Європи та Сходу. – К., 1993.

- Шаповал Ю. Україна ХХ століття: Особи та події в контексті важкої історії. – К., 2001.
- Шейко В. М. Культура України в глобалізаційно-цивілізаційному вимірі(історико-методологічні аспекти).К.: ІК НАМУ, 2011. 624 с.
- Шилов Ю.О. Давня історія України в контексті світової цивілізації: Навч. посіб. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2008. 280 с.
- Шкрібляк М. Формування ренесансного світогляду українців в умовах бездержавності та піднесення ідей «польського сарматизму» // Філософські аспекти. 2004. №3.
- Шпорлюк Р. Формування модерних націй. Україна, Росія. Польща. К., 2013.
- Щербак В.О. Українське козацтво: формування соціального стану : Друга половина XV – середина XVII ст. – К., 2000.
- Яворницький Д. Історія запорозьких козаків – т. 1-3. – Львів, 1990-1992.
- Яковенко Н. М. Вступ до історії = An Introduction to History" – Київ : Критика, 2007.
- Яковенко Н. М. Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна". – Київ: Наукова думка, 1993.
- Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. К., 2009.
- Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI – XVII ст. К.: Критика, 2002.

Голова НМК історичного факультету

Олександр ТУМАКОВ

Голова Екзаменаційної комісії

Костянтин КОЛЕСНИКОВ